BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARI TA’LIMIDA UY VAZIFALARINING O‘RNI VA AHAMIYATI

Soliyeva Zarina Botirovna
Samarqand davlat chet tillar instituti
Ingliz tili kafedrasi o’qituvchisi
zarina.solieva1981@gmail.com
Xuseynova Zaynura
Tojikiston pedagogika instituti
Chet tili kafedrasi katta o’qituvchisi

Annotatsiya: Uy vazifasi, ta’lim darajasidan qat’i nazar, barcha akademik sohalardagi eng muhim omillardan biri hisoblanadi. O‘quvchi uy vazifasini bajarish jarayonida mavzuni takrorlash orqali uni yanada samarali o‘zlashtirish, shuningdek, o‘z bilimi bo‘yicha tegishli qayta aloqa (feedback) olish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Bugungi kunda aksariyat o‘quvchilar orasida qo‘shimcha izlanish olib borishga yoki shunchaki berilgan vazifalarni bajarishga bo‘lgan xohishning yetishmasligi keng tarqalgan muammolardan biridir. Ko‘pchilik buni o‘quvchilarning mas’uliyatsizligi yoki fanga bo‘lgan qiziqishining yo‘qligi bilan bog‘lashi mumkin. Biroq, bunday xulosaga kelishdan avval, uy vazifasi konsepsiyasining o‘ziga ko‘proq e’tibor qaratishimiz lozim. Ko‘plab tadqiqotchilarning ta’kidlashicha, kichik yoshdagi bolalar diqqatini bir nuqtaga 10 daqiqadan ortiq jamlay olmaydilar. Shu sababli, o‘qituvchilar uy vazifalarini shakllantirishda ijodiy yondashishlari, vazifalarni bolalar e’tiborini tortadigan darajada lo‘nda, tushunarli va imkon qadar rang-barang ko‘rinishda tayyorlashlari darkor. Bu yondashuv nafaqat o‘quvchilarni vazifalarni bajarishga undaydi va o‘rganish samaradorligini oshiradi, balki ulardagi "zerikarli uy vazifasi" haqidagi stereotiplarni (qotib qolgan qarashlarni) ham parchalaydi. Mazkur usul o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan rag‘batini kuchaytirib, ularda mustaqil mutolaaga nisbatan ishtiyoq uyg‘otadi. Bundan tashqari, o‘rinli qayta aloqa berish ham muhim ahamiyatga ega, zero kichik yoshdagi bolalar ruhiyati ijobiy rag‘batga juda sezgir bo‘lib, ular har doim ham tanqidni oson qabul qila olmaydilar.

Kalit so‘zlar: uy vazifasi, bahs-munozara, ta’lim, mustaqil bilim olish, akademik muvaffaqiyat, har tomonlama rivojlanish, o‘quvchi kamoloti, ruhiy-jismoniy farovonlik, bilim olishga ishtiyoq.

Filipp K. Vankatning qarashlariga ko‘ra, o‘quv topshiriqlari o‘qituvchilarga talabalarni ta’lim jarayoniga jalb qilish va ularning faolligini oshirishga ko‘maklashadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, o‘z o‘qishiga faol yondashgan talabalar bilimlarni yaxshiroq o‘zlashtiradilar. Masalan, muhandislik yo‘nalishi talabalari agar aniq topshiriqlar berilmasa, fanni yetarlicha o‘rganmasliklari yoki kurs jarayonlariga to‘liq kirishmasliklari mumkin. Uy vazifalarini belgilash juda muhim, chunki bu o‘quvchilarda muammolarni hal qilish (problem-solving) ko‘nikmalarini shakllantiradi (Amerika muhandislik ta'limi jamiyatining 2001-yilgi yillik konferensiya materiallari). Shuningdek, u o‘quvchining o‘z-o‘zini tartibga solish qobiliyatini rivojlantiradi va vaqtni to‘g‘ri boshqarish orqali yuklatilgan vazifani yakuniga yetkazishga undaydi. Bir qator tadqiqotchilarning nazariyasiga ko‘ra, uy vazifalari vaqtni boshqarishdan tashqari, maqsad qo‘yish, vaqtni samarali taqsimlash, ish muhitini nazorat qilish, diqqatni jamlash va o‘z kuchiga bo‘lgan

ishonchni oshirish kabi o‘z-o‘zini boshqarish va o‘ziga ishonch ko‘nikmalarini ham shakllantiradi (Pintrich, 2000; Trautwein & Köller, 2003).

Avvalgi tadqiqotlar uy vazifasining o‘quvchilar bilimi va akademik samaradorligiga ijobiy ta’sir ko‘rsatishini tasdiqlagan. Kuper (1989) uy vazifasiga quyidagicha ta’rif beradi: "Uy vazifasi bu o‘qituvchilar tomonidan darsdan tashqari vaqtlarda bajarish uchun beriladigan topshiriqlardir". U uy vazifalari aniq faktlarga asoslangan bilimlarni boyitish, o‘qish ko‘nikmalarini shakllantirish, vazifalarga ijobiy munosabat uyg‘otish va ta’lim faqat sinf xonasi bilan cheklanib qolmasligini ko‘rsatish kabi akademik maqsadlarga xizmat qilishini alohida ta’kidlaydi. Bundan tashqari, uy vazifalari o‘quvchilarning o‘zlashtirish darajasini baholash, mustaqil ta’lim olish ko‘nikmalarini rivojlantirish va ularni keyingi murakkab mavzularga tayyorlash vazifasini o‘taydi.

Uy vazifasining akademik bo‘lmagan foydalari haqida to‘xtalar ekan, Kuper uning o‘quvchilarda o‘z-o‘zini yo‘naltirish, intizom, vaqtni to‘g‘ri boshqarish, izlanuvchanlik va mustaqillik kabi xislatlarni shakllantirishini qayd etadi. Shu bilan birga, Ramdass va Zimmerman uy vazifasi o‘quvchilarga o‘z o‘quv jarayonini nazorat qilishda yordam berishini, bu esa motivatsiyaning oshishi, kognitiv rivojlanish va til o‘rganishdagi metakognitiv ko‘nikmalarning shakllanishiga olib kelishini kuzatishgan. Bu jarayon o‘quvchilarning ishtiyoqini so‘ndirmaslikka, o‘z o‘sish darajasini kuzatib borishga hamda ta’limiy maqsadlarga erishish uchun samarali strategiyalarni qo‘llashga xizmat qiladi.

O‘quvchi muvaffaqiyati va motivatsiyasi uchun qayta aloqa (feedback) juda muhimdir. Shu sababli, uy vazifasi topshiriqlarining qiyinlik darajasini hisobga olish zarur.Uy vazifalarini topshirishning muhim sabablaridan biri mashq qilish bo‘lsa-da, uning samaradorligi o‘quvchilarning uni bajarishiga bog‘liq. O‘quvchilar uchun uchta samarali motivatsiya omili mavjud: uy vazifasi baholarining yakuniy kurs bahosiga qo‘shilishi, o‘quvchilarning muvaffaqiyatga erishishi va ular uy vazifasi test natijalarini yaxshilashiga ishonishi. Bu motivatsiya omillarining o‘zaro ta’siri katta ahamiyatga ega. O‘quvchilarning muvaffaqiyatli harakatlari yuqori baholarga olib keladi, bu esa o‘z navbatida motivatsiyani yanada mustahkamlaydi. Agar uy vazifalari va testlar o‘quv maqsadlariga muvofiq tuzilgan bo‘lsa, bu ikkalasi o‘rtasida uzviy bog‘liqlik yaratiladi, natijada uy vazifalarida yaxshi natijaga erishgan o‘quvchilar testlarda ham yuqori ko‘rsatkichlarga ega bo‘ladilar. Biroq, agar uy vazifasi savollari haddan tashqari sodda bo‘lsa, o‘quvchilar yanada murakkab test topshiriqlari bilan qiynalishlari mumkin. Buning bir yechimi yuqori natijali o‘quvchilarni rag‘batlantirish maqsadida vazifalar qiyinlik darajasini asta-sekin oshirib borishdir. Qayta aloqa samarali o‘qitishning asosiy qismidir va uy vazifalari uchun ikki turdagi murojaat zarur: talabalarga o‘rganishlari uchun to‘g‘ri yechimlarni taqdim etish va ularning xatolarini ko‘rsatib berish. O‘quvchilar o‘z ishlarini topshirganlaridan so‘ng imkon qadar tezkorlik bilan to‘g‘ri yechimlardan foydalanish imkoniyatiga ega bo‘lishlari lozim. Bundan tashqari, baholash jarayonida o‘quvchilarga qayerda xato qilganliklarini ko‘rsatib berish muhimdir. Afsuski, ba’zi o‘quvchilar qayta aloqadan samarali foydalana olmaydilar. O‘z vaqtida berilgan qayta aloqa aynan shuning uchun muhimdirki, o‘quvchilar uni tez olganda ko‘proq foyda ko‘rishlari mumkin. Xatolarni tuzatganlik uchun kredit (ball) berish o‘quvchilarni qayta aloqa bilan shug‘ullanishga va o‘z baholarini yaxshilashga undaydi.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, uy vazifasi o‘quvchilarda ko‘rsatmalarga amal qilish, maqsad qo‘yish, ishni tizimlashtirish, vaqtni boshqarish hamda xato va qiyinchiliklarni bartaraf etish kabi ijobiy mehnat ko‘nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. Biroq, uy vazifasining ish ko‘nikmalari va mas’uliyat hissiga ta’siri borasida qarama-qarshi dalillar ham mavjud. Ayrim

izlanishlar uy vazifasi va bu kabi ko‘nikmalarning rivojlanishi o‘rtasida salbiy bog‘liqlik borligini ko‘rsatadi. O‘qish usullari bo‘yicha o‘tkazilgan turli tadqiqotlar tahlili shuni ko‘rsatdiki, ularning aksariyati vaqtni boshqarish, mutolaa strategiyalari, imtihonga tayyorgarlik va konspekt qilishga qaratilgan. Ushbu ko‘nikmalarning o‘quvchilarning kelajakdagi faoliyati uchun qanchalik foydali ekanligi esa hali ham so‘roq ostida qolmoqda.

Beshinchi sinf o‘quvchilari o‘rtasida o‘tkazilgan tadqiqotda ayrim o‘g‘il bolalar uy vazifasiga yuzaki yondashishi, boshqalari esa matematika topshiriqlarini yo darhol bajarishi, yo oxirgi daqiqaga surishi (prokrastinatsiya) kuzatilgan. Kam sonli o‘quvchilargina har kuni muntazam ravishda uy vazifasi bilan shug‘ullangan, bu esa uzoq muddatli mehnatga yetarlicha urg‘u berilmayotganidan dalolat beradi. Hatto ayrim o‘quvchilar maktabdan keyin 12 kungacha matematika bo‘yicha uy vazifasini bajarmasliklari aniqlangan. Bu holat uy vazifasini topshirishda "yaxshi mehnat ko‘nikmasi" va "mas’uliyat" tushunchalarini aniq belgilab olish naqadar muhimligini ko‘rsatadi. Uy vazifasi uzoq vaqtdan beri maktab tizimining ajralmas qismi bo‘lib kelmoqda. Bu masalada odamlar ikki qutbga bo‘lingan: uni yo butunlay yoqlashadi, yoki unga qarshi chiqishadi – o‘rta yo‘lning o‘zi deyarli yo‘q. O‘tgan asr davomida uy vazifasi atrofidagi bahs-munozaralar madaniy va siyosiy omillar ta’sirida shakllandi. 1900-yillarning boshlarida o‘quvchilar asosan ko‘paytirish jadvali kabi faktlarni yodlashga e’tibor qaratishgan. 1940-yillarda esa ayrim pedagoglar uy vazifasi foydadan ko‘ra ko‘proq zarar keltirishini ta’kidlab, undan voz kechishni taklif qilishgan. Biroq, 1983-yilda e’lon qilingan hisobotda uy vazifasining yetarli emasligi ta’lim sifatiga salbiy ta’sir ko‘rsatayotgani qayd etildi, bu esa o‘z navbatida topshiriqlar hajmining oshishiga olib keldi.

So‘nggi yillarda ba’zi maktablar, ayniqsa, kichik yoshdagi o‘quvchilar uchun uy vazifasi siyosatini qayta ko‘rib chiqmoqdalar. Masalan, Florida shtatida maktablar boshqarmasi boshlig‘i boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga uy vazifasi berishni to‘xtatishga qaror qildi, chunki uning foydali ekanligi haqida yetarli dalillar topilmadi. Nyu-Yorkda esa ikki nafar beshinchi sinf o‘quvchisi ortiqcha ruhiy bosim (stress) tufayli uy vazifalarini bekor qilishni so‘rab murojaat qilishdi. Davom etayotgan bahslarga qaramay, uy vazifasi ta’limdagi umumiy amaliyot bo‘lib qolmoqda va uning qiymatini shubha ostiga oluvchilar kam. Tadqiqotchilar uy vazifasi qachon samarali va qachon samarasiz ekanligini aniqlashga harakat qilmoqdalar, biroq yakunda u baribir har tomonlama bilimli avlodni tarbiyalash vositasi sifatida ko‘rilmoqda. Ayrim mutaxassislarning fikricha, maktab topshiriqlari o‘quvchilar uchun haddan tashqari og‘irlik qilmoqda va bu ularga boshqa mashg‘ulotlar yoki yangi ko‘nikmalarni o‘rganish uchun vaqt qoldirmayapti. Ularning ishonishicha, o‘quvchilar uy vazifasi o‘rniga raqsga tushish, rasm chizish yoki qo‘shiq aytish kabi salomatlik va hordiq uchun foydali bo‘lgan san’at turlari bilan shug‘ullanishlari mumkin.

Shuningdek, maktabda olti soat vaqt o‘tkazgan bolalar dars tashvishlaridan xoli tarzda, oila davrasida bo‘lishga muhtoj ekanliklari ta’kidlanadi. Bu ularning ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantirishga va o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshirishga yordam beradi. Ko‘pincha eng iqtidorli o‘quvchilar o‘z baholarini saqlab qolish uchun bor vaqtlarini o‘qishga sarflashlari natijasida ijtimoiy jihatdan unchalik faol bo‘lmasli klari kuzatiladi. Boshqa tomondan, uy vazifasini yoqlovchilar uni o‘quvchilarni mustaqil ishlashga o‘rgatishda muhim deb hisoblaydilar. Bu qobiliyat ularning kelajakdagi o‘qishlari va faoliyatida katta poydevor bo‘ladi. Bolalarning yoshligidan loyihalar ustida ishlash va belgilangan muddatlarga (deadline) amal qilishni o‘rganishi ijobiy holatdir, chunki bu ko‘nikma universitetda, talabalar loyihalarni o‘z vaqtida yakunlash uchun mustaqil ishlashlari kerak bo‘lgan muhitda juda asqotadi.

Ko‘pchilik uy vazifalarini ta’lim jarayonining ajralmas qismi deb hisoblasa, boshqalar o‘quvchilarda darsdan tashqari boshqa mashg‘ulotlar uchun yetarli vaqt qolishi maqsadida barcha topshiriqlarni maktab soatlari bilan cheklash lozimligini ta’kidlaydilar. Mazkur inshoda ushbu har ikki nuqtayi nazar tahlil qilinib, o‘quv dasturlarini shakllantirishda har bir o‘quvchining individual imkoniyatlarini hisobga olish naqadar muhim ekanligi muhokama etiladi. Uy vazifasi tarafdorlarining fikricha, o‘qishga ko‘proq vaqt ajratish yuqori mahsuldorlik va a’lo baholarga zamin yaratadi. Ularning e’tiroficha, darsdan tashqari bajariladigan qo‘shimcha topshiriqlar bilimlarni yanada mustahkamlaydi va ta’lim samaradorligini oshiradi. Ikkinchi tomondan, ushbu yondashuvga qarshi bo‘lganlar o‘quvchilarning umumiy farovonligiga salbiy ta’sir ko‘rsatmaslik uchun o‘quv yuklamasini oqilona taqsimlash zarurligiga urg‘u berishadi. Zero, me’yoridan ortiq uy vazifasi bo‘sh vaqtning yetishmasligi, surunkali uyqusizlik va ruhiy salomatlikka putur yetkazuvchi yuqori darajadagi stressga sabab bo‘lishi mumkin.

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, uy vazifalari bilim o‘zlashtirish jarayonida shubhasiz foydali, biroq ularni belgilashda o‘quvchilar salomatligi va kundalik hayotiga yetkazilishi mumkin bo‘lgan ehtimoliy zararlarni hisobga olish o‘ta muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Salieva Z.Z. “Language learning and teaching. Practice and theory” Samarkand State Institute of Foreign languages.Samarkand-2017-80p.
2. Begbudieva P. ENHANCING LANGUAGE PROFICIENCY THROUGH INTEGRATED ASSESSMENT PRACTICES IN EFL CLASSROOMS //Asian journal of scientific research and innovations. – 2026. – Т. 1. – №. 2. – С. 309-314.
3. Begbudieva P. ENHANCING COMMUNICATIVE LANGUAGE TEACHING THROUGH AUTHENTIC MATERIALS: A PEDAGOGICAL FRAMEWORK FOR MIDDLE-STAGE LEARNERS //Asian journal of technology and applied sciences. – 2026. – Т. 1. – №. 1. – С. 94-97.
4. Begbudieva P. ENHANCING COMMUNICATIVE LANGUAGE TEACHING THROUGH AUTHENTIC MATERIALS: A PEDAGOGICAL FRAMEWORK FOR MIDDLE-STAGE LEARNERS //Asian journal of technology and applied sciences. – 2026. – Т. 1. – №. 1. – С. 94-97.
5. Bahodirovna T. T. FEATURES OF THE MANIFESTATION OF COGNITIVE BIASES IN THE ACADEMIC ENVIRONMENT //Spanish Journal of Innovation and Integrity. – 2026. – Т. 52. – С. 8-10.
6. Бакулина Е. А. и др. Практико-ориентированное обучение бакалавров педагогического вуза использованию информационных технологий в профессиональной деятельности //Мир науки. Педагогика и психология. – 2019. – Т. 7. – №. 6. – С. 42.
7. Bakhodirovna T. T. Distinctive Features of Creativity with S. maugham on the Example of Works" the Moon and a Sixpence" //JournalNX. – Т. 7. – №. 03. – С. 259-261.
8. Тагаева Т. Индивидуальные особенности художественного стиля УС Моэма //Общество и инновации. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 132-137.
9. Bahodirovna T. T. The Use of Stylistic Devices in the Creation of Literary Images in S. Maugham's Novel “the Moon and Sixpence” //JournalNX. – Т. 7. – №. 10. – С. 116-119.
10. Тагаева Т. Б. ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКАЯ ИНФОРМАЦИЯ В СЕМАНТИКЕ АНГЛИЙСКИХ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ //Культурные инициативы. – 2018. – С. 205-207.

11. Тагаева Т. The system of personages in WS Maugham's works //Диалог, интеграция наук и культур в процессе научного и профессионального образования. – 2025. – Т. 1. – №. 1. – С. 116-118.
12. Tagayeva T., Amanova S. Stylistic Peculiarities of Literary Text in Creative Works of Bernard Shaw //2024: Humanistic Role of Language and Literature in the Contemporary Globalization. – 2024.
13. Расулова, Сохиба Улуғбековна. "В. ИРВИНГ ИЖОДИДА “АЛ-ҲАМРО” РОМАНИДАГИ АРАБЧА СЎЗЛАРИНИНГ АСОСИЙ ТУРЛАРИ ВА ТАРЖИМАШУНОСЛИК МУАММОЛАРИ." *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences* 2.5 (2022): 862-871.
14. Rasulova, Sokhiba Ulugbekovna. "INTERPRETATION OF THE EASTERN SUBJECT IN THE WORK OF WASHINGTON IRVING." *Научные школы. Молодежь в науке и культуре XXI века* (2021): 76-81.
15. Rasulova, Sokhiba Ulugbekovna. "NOVELISTIC SKILL OF WASHINGTON IRVING." *Культурные инициативы* (2020): 308.
16. Rasulova, S. U. "TEACHING LISTENING COMPREHENSION THROUGH PODCASTS AND AUDIOBOOKS." *TADQIQOTLAR* 73.2 (2025): 189-192.
17. Rasulova, S. U. "TEACHING LISTENING COMPREHENSION THROUGH PODCASTS AND AUDIOBOOKS." *TADQIQOTLAR* 73.2 (2025): 189-192.
18. Zokirovna Z. S. WRITING AS A PRODUCTIVE SKILL: ENHANCING LEARNING, PROBLEM-SOLVING AND COMMUNICATION //SO ‘NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI. – 2024. – Т. 7. – №. 12. – С. 15-18.
19. Zokirovna S. Z. et al. THE IMPORTANCE OF MOTIV AND MOTIVATION IN ACHIEVING GOALS //YANGI O ‘ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI. – 2024. – Т. 1. – №. 4. – С. 478-481.
20. Zokirovna S. Z. et al. THE IMPACT OF TECHNOLOGY ON ENGLISH LANGUAGE ACQUISITION //YANGI O ‘ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI. – 2024. – Т. 1. – №. 4. – С. 474-477.